

Disa, Cây Lan Khó Trồng

Sau khi đã chán ngán với những giống lan thông thường ai ai cũng có, tôi bắt đầu tìm kiếm những cây lan hiếm quý và Disa là loài lan được chọn bởi vì có tiếng là khó trồng.

Disa (Berg.) có tới 169 giống mọc tại bờ suối, dưới thác nước, khe núi thuộc miền nam Phi Châu và đảo Madagascar. Tuy nhiên tại Perth, Úc Đại Lợi cũng có giống *Disa bracteata*.

Năm 1767, Peter Bergius đã tìm ra cây này trong cuộc thám hiểm tại mũi Hảo Vọng (Cap of Good Hope). Theo tiếng La tinh, Disa có nghĩa là giàu sang, có lẽ nhờ ở màu sắc huy hoàng rực rỡ của bông hoa *Disa uniflora* thường là tiêu biểu cho loài lan này.

Disa thuộc loài đơn thân, cao khoảng 70-90 phân, mọc từ chiếc rễ ống (Tuberous root) trong có chất Maltodextrins dùng để chế tạo đường hóa học (artificial sweetener). Lá lan tùy theo giống, có thể dài tới 30 phân, ngang rộng từ 5 tới 10 phân. Dò hoa mọc từ giữa ngọn mang theo từ 1 đến nhiều hoa to nhỏ và màu sắc khác nhau. Hoa *Disa uniflora* lớn nhất ngang rộng tới 10 phân. Cánh hoa Disa rất nhỏ và mọc lộn ngược.

Disa uniflora

Mặc dầu Disa rất khó trồng nhưng hoa rất lạ và màu sắc tươi đẹp cho nên dù rằng mới du nhập tới Tân Tây Lan (New Zealand) chừng 30 năm, nhưng họ đã nuôi trồng và cắt hoa xuất cảng Disa từ 10 năm nay.

Disa Kewensis

Lần đầu tiên thấy bông hoa này tại Hội Hoa Lan Nguyên Giống (Southern of California Orchid Species Society) vào tháng 4 năm 1996. Hội này họp vào 2 giờ chiều ngày Chủ Nhật thứ 2 trong tháng, tại thư viện thành phố Placentia. Đây là một hội nhỏ, mỗi phiên chỉ có chừng 20-30 hội viên nhưng phần đông là bác sĩ và luật sư. Điều đặc biệt hơn cả là niên liễm chỉ có \$1 và gần đây mới tăng lên \$5 nhưng họ vẫn đủ ngân khoản điều hành vì mỗi năm khi bán đấu giá các cây lan do hội viên và các vườn lan tặng, hội có thể thu vào tới \$4,000.

Chủ nhân cây Disa này là John Mossey, một cựu chiến binh Việt Nam, anh phục vụ tại Pleiku. Khi mãn hạn về nước theo học ngành sản khoa và trở thành một bác sĩ tại bệnh viện Los Angeles. Nhà anh ở ngoài thành phố, rộng chừng ½ mẫu với những cây cổ thụ xanh um. Anh trồng lan không nhiều và Disa chiếm một khoảng chừng 2-3 chiếc chiếu ở một góc vườn dưới

tàn cây rợp mát. Trên khu đất cao này, chung quanh bề gỗ 2x6 inches trong đó John đổ đầy: 3/10 vỏ thông nhỏ, 3/10 vermiculite (cát sỏi), trộn với 3/10 sphagnum moss và 1/10 perlite.

Disa gồm 2-3 giống khác nhau, trồng trong những chậu nhỏ để gần mặt đất hay trồng thẳng xuống đất, cây lớn cây nhỏ chen chúc và có những cây con vừa nở ra từ hạt. Anh cho biết những cây lan mới mọc được gieo hạt từ những quả lan thụ phấn do côn trùng như ong, kiến và ruồi. Mùa Hè, mỗi ngày hệ thống phun sương, mỗi giờ phun 2 lần chừng 15-20 phút để giữ cho cây lúc nào cũng ẩm mát. Nước do hệ thống lọc lấy các chất kim loại ra (deionized water). Phân bón, John dùng phân Grow More 30-10-10 với 1/8 thìa cà phê cho 4 lít nước và chỉ bón mỗi tháng 1 lần. Cây và hoa khá tốt, nhưng mấy năm sau có lẽ cũng đã chán và khá tốn nước hơn nữa lại quá bận việc cho nên John gọi bạn bè cho hết, trong đó có tôi cũng được vài cây...

Disa cardinalis & *Disa Kirstenbosch Pride*

Từ khi có ý định nuôi Disa, tôi tới thăm vườn lan của Pui Y. Chin, một người Trung Hoa nổi danh với những giống Disa lai giống, trong đó có cây Disa Foam 'San Francisco' và một loạt mang tên anh, Disa 'Pui Y', Disa China Sun v.v...

Disa cardinalis

Theo địa chỉ thấy anh ở vùng Cow Hollow, cứ tưởng đó là một nông trại, nhưng tới nơi lại là một khu gia cư cổ kính tại phía Bắc San Francisco. Pui trạc ngũ tuần không vợ con, làm bạn với hoa lan trồng ở vườn sau khoảng 10 th x 20 th. Hai bên bậc cửa để

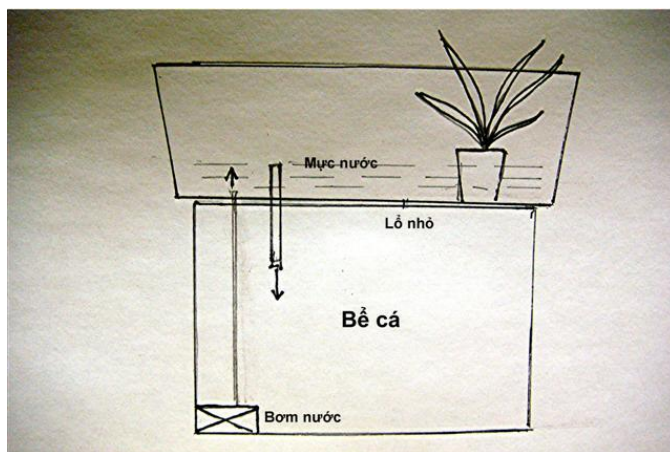
toàn những chậu *Paphiopedilum micranthum* hoa nở khá nhiều. Ngoài vườn khá nhiều giống lan, nhưng khi đó Disa đã quá mùa hoa nở, chỉ còn những cây còn non và những

cây già trơ cuống hoa Vài cây có trái treo mấy tấm thẻ ghi ngày tháng và cây cha cùng cây mẹ. Pui cho hay là anh trồng Disa rất dễ dàng, trồng bằng rêu sphagnum moss tưới với nước có qua bình lọc các khoáng chất để cho chỉ số TDS (Total dissolve salt) dưới 500 ppm. Về phân bón, Pui cũng chỉ bón mỗi tháng một lần với phân 18-18-18 rất loãng.

Sau đó nhân chuyến viếng thăm họ hàng tại Seattle, tôi tới thăm giáo sư Stephen Dotson thuộc trường đại học Olympia. Ông nuôi khá nhiều lan Disa ở phía hiên sau nhà bằng hệ thống bơm nước (Hydroponic), cứ 2-3 giờ lại bơm nước một lần cho gần ngập chậu rồi nước lại đổ xuống thùng chứa bên dưới. Tôi mua gần một chục cây Disa và chiếc máy đo chất muối trong nước (TDS conductivity meter) và học hỏi cách trồng của một vị giáo sư đầy kinh nghiệm.

Biết rằng loài lan Disa ưa nhiệt độ ẩm áp khoảng 80°F và ở ngoài thiên nhiên nước lạnh chừng 50-60°F luôn luôn chảy dưới rễ. Tôi dùng một chiếc chậu nhựa để chứa hơn một chục chậu lan và một bể nuôi cá khoảng 20 lit (5 gallons) để chứa nước. Chậu chứa cây có một ống cao chừng 3-4 phân, gần bằng miệng chậu lan. Mùa hè cứ 2-3 giờ chiếc máy bơm nhỏ xíu bơm nước từ bình chứa lên chậu cây khoảng ½ giờ. Khi mực nước dâng cao gần tới miệng chậu lan, nước sẽ chảy qua chiếc ống trở về bồn chứa. Ở dưới đáy chậu đựng cây tôi đục một lỗ nhỏ đường kính độ 2 ly để khi bơm nước đã tắt, trong vòng 15 phút, nước trong chậu cây sẽ chảy hết xuống bể chứa. Như vậy rễ lan lúc nào cũng ướt và khi nước bơm lên sẽ làm cho bộ rễ được mát mẻ hơn.

Nước tưới là nước cất hơi (Distilled water) và khi nào đo độ muối thấy trên 200 ppm là phải thay nước. Ngày nào quá nóng tôi bỏ thêm ít đá lấy từ tủ lạnh cho nước được mát mẻ. Phân bón dùng Grow More 15-15-15 pha chừng 1/8 hay 1/10 thìa cà phê trong 4 lit nước. Vì trồng trong 3/10 cát lớn, 4/10 vermiculite và 3/10 rêu Phagnum moss thứ tốt đã rửa kỹ và sát trùng với Physan 20 cho nên không bị đọng muối và ít nhiễm bệnh. Mùa Thu và mùa Đông, 4-5 ngày mới tưới một lần và ngưng bón phân cho đến khi mọc cây non.

Disa cần phải thay chậu hàng năm hay khi nào cây đã mọc kín chậu hay sau khi hoa tàn. Thời gian tốt nhất là vào khoảng tháng 11 dương lịch. Dùng một chậu nhựa có thể đủ cho lan sinh trưởng trong 1 năm, đục thêm vài lỗ ở ngang hông để cho nước có thể lưu thông dễ dàng. Giữ cây ở giữa chậu, gốc cây cách miệng chậu độ 1 phân rồi bỏ các hộp chất vào. Dùng ngón tay nén hơi chặt một chút.

Nhưng Disa dù đẹp đến đâu cũng là những bông lan ngoại, điều kiện nuôi trồng lại quá nhiều khê tôi cũng đâm ra chóng chán. Khi mục đích đã được toại nguyện, niềm tự hào cũng biến mất, tôi lại trở về với những cây lan Việt thân thương vừa dễ trồng, vừa sống lâu và lại vừa làm cho mình cảm thấy gần gũi với quê hương hơn.

Placentia 11-08

Disa Kirstenbosch Pride